

An Examination of Local Community Perceptions Regarding the Implementation of Community-Based Tourism in Rural Regions (Case study: Tourism destination villages of Markazi Province)

Hamid Afshari^{1*}, Behrouz Mohammadi Yeganeh², Hossein Farahani³, Mahdi Cheraghi⁴

1. PhD Candidate in Geography and Rural Planning, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

2. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

3. Associate Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

4. Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran.

* Corresponding Author, hamidafshari.ir@gmail.com

Received Date:
27/07/2024

Revise Date:
31/10/2024

Accepted Date:
04/11/2024

Published Date:
09/08/2026

Article Info

Abstract

Articles extracted from Thesis
Volume 7, Issue 24, Summer 2026
Pages 92-107

In recent years, community-based tourism (CBT) has provided significant benefits in rural areas by engaging local communities in the tourism process. This applied research, conducted in 2023, aimed to assess the extent of CBT realization in the target tourist villages of Markazi province, Iran. The study employed a descriptive-survey method, gathering data through documentary review and fieldwork. The statistical population included all 25 target tourist villages in the province. Based on the opinions of 15 tourism experts and university professors, the villages with the highest tourist attraction and potential were selected for the study. A sample size of 325 individuals was determined using Cochran's formula. Reliability was confirmed using Cronbach's alpha ($\alpha=0.760$) in SPSS 24, and validity was qualitatively assessed through the consensus of 15 experts. The findings showed that the CBT components were realized to varying degrees: Foundational factors (eigenvalue=2.334), economic and business development (eigenvalue=1.220), social and participatory factors (eigenvalue=0.857), physical-environmental factors (eigenvalue=0.448), and finally, managerial-institutional factors (eigenvalue=0.142). The results indicate a lack of structured management and planning for developing community-based tourism in the target tourist villages of Markazi province.

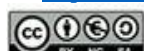
Keywords: Markazi province, factor analysis, community-based, sustainable tourism

Cite this article:

Afshari, H., Mohammadi Yeganeh, B., Farahani, H., & Cheraghi, M. (2026). An Examination of Local Community Perceptions Regarding the Implementation of Community-Based Tourism in Rural Regions (Case study: Tourism destination villages of Markazi Province). *Journal of Economic Geoghrapy Research*, 7(24), 92-107.



<https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2036854.1203>



2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Extended Abstract

Introduction

In recent years, tourism has failed to significantly enhance the well-being of local communities due to a lack of consideration for unfavorable conditions in various regions. Consequently, it has been unsuccessful in empowering communities socially and economically. Not all areas are suitable for tourism. Therefore, developing tourism in any region requires an assessment of the community's texture and capacities to establish and oversee tourism associations, a principle that is considered in community-based tourism. In general, community-based tourism offers significant advantages to rural areas. Primarily, it has a direct impact on the local community. Secondly, it stimulates responsible tourism, improving the quality of life in rural areas and their natural and cultural resources, ultimately reducing poverty in these regions. Consequently, the development of community-based tourism in the economic sphere leads to increased local income and employment. The study area is focused on tourism destination villages in Markazi Province. This province possesses numerous tourist attractions in the realm of rural tourism. Therefore, it can be argued that the province, with its suitable potentials in tourism and ecotourism, can serve as a suitable model for the development of community-based tourism. As a result, the participation of the local community and the creation of suitable infrastructure for indigenous tourism in the rural areas of Markazi Province can establish a win-win relationship between the local community and tourists. Therefore, the objective of this research is to examine the extent to which community-based tourism has been realized in tourism destination villages of Markazi Province.

Methodology

This research is applied in terms of its objective and descriptive-survey in terms of its nature and data collection, based on a cross-sectional method. In terms of research philosophy, it is a positivist study. In this research, data was collected through both documentary (library sources, scientific journals) and field methods (using a questionnaire). The statistical population of

this study is the tourism destination villages of Markazi Province. All target villages of this province, totaling 25, were selected based on the opinions of tourism experts and confirmation from several university professors in the study area, aiming to choose villages with the highest tourist attraction and potential. To determine the required sample size for completion, the number of households was selected as the basis. According to the general population and housing census data (2016), the total number of households residing in these villages is 2085. The required sample size for data collection was determined to be 325 using the Cochran formula. Data was collected using a five-point Likert scale questionnaire, with items ranging from "strongly disagree" to "strongly agree." A total of 69 items were used to measure the variables (Table 3). To assess the reliability of the questionnaire, Cronbach's alpha was calculated using SPSS 24, resulting in a value of 0.760, indicating good reliability. The validity of the questionnaire was established through a content analysis by 15 experts.

Results and discussion

To examine the local community's perspective on the realization of community-based rural tourism across various indicators in the studied villages, factor analysis was employed. This statistical test was used for two reasons: first, to assess the extent to which community-based rural tourism has been realized in different indicators from the perspective of the host community; and second, to summarize the research indicators for a better explanation of the factors. In this regard, to determine the suitability of the data related to the set of variables under analysis for examining the level of realization of community-based rural tourism, Bartlett's test and the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measure were used. As the findings show, Bartlett's test with a value of 139.821 and a KMO value of 0.676, which is acceptable at the 99% significance level, indicates that these variables have sufficient correlation and suitability for factor analysis.

Conclusion

The findings of this research indicate that proper and well-structured management and

planning for the development of community-based tourism in the target villages of Markazi Province have not been implemented. The instances where such development has occurred have been mostly initiated spontaneously by the local community and individuals involved in organizing rural tourism tours. Typically, these types of movements, due to a lack of clear goals and frameworks, are abandoned after a while. Therefore, it is best for relevant institutions to outline a realistic vision and develop a systematic plan to achieve that vision. Ultimately, the local community should be engaged in line with the implemented plan to take the necessary steps for the development of community-based tourism in the target villages of Markazi Province, and subsequently in other villages of this province. Therefore, it is recommended that relevant authorities develop a realistic vision and a structured plan to achieve this vision. By involving local communities in this planning process, it is possible to implement the necessary actions to develop community-based tourism in the targeted villages of Markazi Province and, subsequently, in other rural areas of the province.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت به تحقق گردشگری جامعه‌محور در نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی)

حمید افشاری^{۱*}، بهروز محمدی یگانه^۲، حسین فراهانی^۳، مهدی چراغی^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۲. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۳. دانشیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

۴. استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۵/۱۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۸/۱۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۱۰

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۵/۰۷

اطلاعات مقاله چکیده

در سال‌های اخیر، گردشگری جامعه‌محور مزایای مهمی را در مناطق روستایی داشته و توانسته جامعه روستایی را در امر گردشگری سهیم نماید. از این رو پژوهش حاضر باهدف بررسی میزان تحقق گردشگری جامعه‌محور در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی در سال ۱۴۰۲ انجام گرفته است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی-پیمایشی بوده و جمع‌آوری اطلاعات به دو روش اسنادی و میدانی انجام گرفته است. جامعه آماری این پژوهش روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی است. تمام روستاهای هدف این استان مشتمل بر ۲۵ روستا است که با استفاده از نظر ۱۵ نفر کارشناسان مرتبط با گردشگری و اساتید دانشگاه در منطقه مورد مطالعه، سعی شده است تا روستاهایی که بیشترین جذب گردشگر را داشته و مستعدتر است، انتخاب شود. تعداد نمونه لازم جهت جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۵ نفر تعیین شد. همچنین به منظور پایداری پژوهش از آلفای کرونباخ در برنامه SPSS 24 استفاده شده که طبق برآورد صورت گرفته، مقدار آن ۰/۷۶۰ به دست آمده است. روایی پژوهش نیز به صورت کیفی و با استفاده از نظر ۱۵ تن از کارشناسان و خبرگان مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های نشان داد که عامل‌های بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور با مقدار ۲/۳۳۴، اقتصادی و توسعه کسب‌وکارها با مقدار ۱/۲۲۰، اجتماعی و مشارکتی با مقدار ۰/۸۵۷، کالبدی-زیست‌محیطی با مقدار ۰/۴۴۸ و در نهایت مدیریتی-نهادهی با مقدار ویژه ۰/۱۴۲ تحقق یافته‌اند. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که مدیریت و برنامه‌ریزی مدونی به منظور توسعه گردشگری جامعه‌محور در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی صورت نگرفته است.

مقاله برگرفته از رساله دکتری
دوره ۷، شماره ۲۴، تابستان ۱۴۰۵
صص ۹۲-۱۰۷

کلیدواژه‌ها: استان مرکزی، تحلیل عاملی، گردشگری جامعه‌محور، گردشگری پایدار

hamidafshari.ir@gmail.com

*نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: افشاری، حمید، محمدی یگانه، بهروز، فراهانی، حسین، و چراغی، مهدی (۱۴۰۵). بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت به تحقق گردشگری جامعه‌محور در نواحی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۷(۲۴)، ۹۲-۱۰۷.

 <https://doi.org/10.30470/jegr.2024.2036854.1203>



2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

بیان مسئله

باوجود گذشت چند دهه از ظهور گردشگری، همواره این فعالیت یکی از موضوعات علمی را در اختیار داشته و دغدغه بسیاری از برنامه‌ریزان و متخصصان است (ترابی فارسانی و همکاران، ۱۴۰۱، Musleh, 2023; Sakcharoen, 2023). شاید بتوان یکی از علت‌های این امر را در شلوغی و آلودگی در نواحی شهری به‌ویژه در سال‌های اخیر جست. زیرا به‌موجب این عوامل، تعداد زیادی از مردم در تعطیلات کوتاه‌مدت، به روستاها که دارای محیطی آرام و زیبا هستند، مراجعه می‌نمایند (Rasoolimanesh et al, 2021, Rocca & Zielinski, 2022). یکی از نتایج این فرایند، رشد اقتصادی در نواحی روستایی بوده است (Zhang et al, 2021). بنابراین، گردشگری یکی از شناخته‌شده‌ترین و مهم‌ترین مشاغل است که سریع‌ترین رشد را در بین دیگر فعالیت‌های اقتصادی در جهان دارد (ورمزیاری و همکاران، ۱۴۰۲).

درگذشته برنامه‌ریزان تصور می‌کردند که با استفاده از رویکرد بالاب‌پایین در برنامه‌ریزی‌ها، منافع ناشی از توسعه گردشگری به‌صورت خودکار در اختیار جوامع محلی قرار می‌گیرد (ورمزیاری و همکاران، ۱۴۰۲). اما در واقعیت این امر اجرا نشده و بیشتر تحقیقات انجام‌گرفته پس از دهه ۱۹۷۰ نشان‌دهنده این امر هستند که اثرات منفی گردشگری از اثرات مثبت آن بیشتر است (Dowling, 1993). به این صورت که در برخی از مناطق آن، ابتدا برای جامعه محلی به‌عنوان منبعی برای افزایش درآمد و بهبود وضعیت معیشت عمل می‌کند. اما باگذشت زمان این جریان درآمدی تغییر نموده و منافع حاصل از گردشگری، نصیب افراد بیگانه می‌شود (Rocca & Zielinski, 2022). به‌عبارت دیگر، به‌جای اینکه جامعه محلی از آن منتفع شود، افرادی دیگری خارج از روستا، از گردشگری سود بهره می‌برند. در نهایت، قدرت واقعی و تصمیم‌گیری‌های مرتبط با گردشگری اغلب در کنترل ساکنین غیربومی است (حسام و باغیانی، ۱۳۹۷، دادورخانی و غنیان، ۱۳۹۷). بدین جهت، رشد روزافزون گردشگری اثرات مخرب و جبران‌ناپذیری را بر محیط و جوامع محلی وارد آورد (Dowling, 1993, (Vajirakachorn, 2011; Fan et al, 2021). بنابراین از اواسط دهه ۱۹۹۰، الگوی جدیدی از گردشگری با عنوان «گردشگری اجتماع‌محور» رواج یافت. این رویکرد توجه ویژه‌ای به مشارکت حداکثری جامعه محلی دارد (امامی و همکاران، ۱۴۰۰).

رویکرد جامعه‌محور، گردشگری را به‌عنوان فعالیتی در نظر می‌گیرد که مردم محلی در آن می‌توانند کنترل قابل‌توجهی بر فعالیت‌ها داشته باشند (سقایی و همکاران، ۱۳۹۵، ۹۸) و در فعالیت‌های مرتبط با توسعه و نظارت گردشگری مشارکت کنند (حسام و باغیانی، ۱۳۹۷، ۷۷). نتیجه این امر، نگه‌داشتن بخش قابل توجهی از منافع گردشگری در سطح اقتصاد محلی است (Hall, 2000, 32; Ramon, 2019, 654; Rasoolimanesh et al, 2021, 2; Sitikarn et al, 2022, 658; Musleh, 2023, 45). به عبارت دیگر، گردشگری جامعه‌محور به‌عنوان رویکردی از گردشگری است که «جامعه محلی، کنترل اساسی بیشتری بر فعالیت‌ها داشته و در مدیریت و توسعه - گردشگری مشارکت دارند که بدین ترتیب، سهم قابل توجهی از منافع در داخل جامعه باقی می‌ماند، حتی کسانی که به‌طور مستقیم در سرمایه‌گذاری بخش گردشگری دخالت ندارند، شکلی از سود را به دست می‌آورند. مفهوم جامعه محلی بستگی به ساختارهای اجتماعی و سازمانی محلی دارد و این موضوع مورد قبول است که گردشگری جامعه‌محور باید شامل ابتکار عمل‌های مردم در درون جامعه باشد» (Goodwin & Santilli, 2009).

مشارکت در گردشگری جامعه‌محور در تمامی سطوح از جمله: مدیریت منابع، تبادل آموزش و یادگیری، تنوع فرهنگی و حفظ سنت‌ها، سبک‌های زندگی و فرهنگ‌ها تمرکز دارد (عنابستانی و حسینی، ۱۴۰۰). این فعالیت در کنار وضع قوانین و مقررات جدید گردشگری، هویت جوامع را حفظ می‌نماید (صفرآبادی و طبعی، ۱۳۹۶). همچنین، این فعالیت به دلیل نقش مهمی که روستائیان در مدیریت محیط‌زیست دارند، آن‌ها را تشویق می‌کند تا دانش و تجربه‌های خود را به اشتراک گذاشته تا با این کار مجموعه‌ای از دانش‌پایه ادغام شده و در زمینه‌های مختلف پیاده‌سازی شود تا بتوان از آن برای توسعه منابع خرد و محصولات کشاورزی برای بهره‌وری بهتر، استفاده نمود (Nakpibal, 2021). بنابراین گردشگری جامعه‌محور در تمامی مراحل برنامه‌ریزی، تأکید خاصی بر مشارکت جامعه محلی دارد. به‌طورکلی تحقق گردشگری جامعه‌محور، در حوزه اقتصادی، اقتصاد محلی را تحریک می‌کند (تولایی و همکاران، ۱۳۹۶). در بعد

زیست محیطی، ترویج گردشگری موجب ارتقای پایداری و حفظ محیط‌زیست و مدیریت بهینه منابع طبیعی می‌شود (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۱). از نظر اجتماعی، امکان ظهور مفهوم تداوی گرای را فراهم می‌کند (امامی و همکاران، ۱۴۰۰)، زیرا منابع طبیعی مهم، مانند گسترش آب و زمین، برای استفاده جامعه هستند. از نظر فرهنگی و آموزشی، به بازیابی فرهنگ، غذا شناسی، فولکلور، آداب و رسوم کمک نموده و به گردشگران اجازه می‌دهد تا در مورد کثرت فرهنگی، چندزبانی، و تنوع زیستی بیاموزند (سقایی و همکاران، ۱۳۹۵). در نهایت این رویکرد، فرصت جذب گردشگرانی که رفتار مسئولانه با محیط‌زیست دارند را ایجاد می‌نماید (Kheiri & Nasihatkon, 2016).

محدوده مورد مطالعه پژوهش، روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی است. این استان در زمینه گردشگری روستایی، دارای جاذبه‌های گردشگری متعددی است. به عنوان نمونه روستای وفس از توابع شهرستان کمیجان در زمینه طبیعت گردی بسیار مناسب است. چراکه با آب و هوای خوب، مناظر طبیعی زیبا، مزارع و باغ‌ها، چشمه‌های آب فراوان، بافت تاریخی دست‌نخورده روستایی منحصر به فرد را در میان کوه‌ها ایجاد کرده است. معماری خانه‌های این روستا به دلیل داشتن بافت مسکونی به صورت پلکانی و متراکم در دامنه کوه سبب شده تا برخی از آن با عنوان «ماسوله استان مرکزی» یاد نمایند. همچنین روستای انجدان در منطقه‌ای کوهستانی و در بین دو کوه بسیار زیبا با نام‌های: برف شاه و کوه چشمه، قرار دارد. و نیز، غارهای زیادی هم در مجاورت آن قرار دارد. این روستا آب و هوای خوب و مطبوع و چشمه‌سارهای بسیار زیبایی دارد. یکی دیگر از روستاهای این استان که به لحاظ طبیعت گردی بسیار مناسب بوده، روستای جلایر است. این روستا به دلیل داشتن طبیعت بسیار زیبا هر ساله تعداد زیادی گردشگر را به خود جذب می‌نماید. با توجه به مطالب فوق می‌توان گفت این استان از پتانسیل‌های مناسبی که در زمینه گردشگری و اکوتوریسم دارد، می‌تواند به عنوان یک الگوی مناسب در جهت توسعه گردشگری جامعه محور باشد. بنابراین مشارکت جامعه محلی و ایجاد زیرساخت‌های مناسب در جهت گردشگری بومی در نواحی روستایی استان مرکزی، می‌تواند یک رابطه برد - برد را میان جامعه محلی و گردشگران ایجاد نماید. از این رو، پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان تحقق گردشگری جامعه محور در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی، به دنبال پاسخگویی به این سؤال بوده که میزان اجرایی شدن اصول و اهداف گردشگری جامعه در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی چقدر بوده است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

کنفرانس ۱۹۷۲ سازمان ملل متحد در مورد محیط‌زیست انسانی منجر به تغییر سبک مدیریت و گرایش آن سمت مدیریت یکپارچه منابع شد و خواستار مشارکت بیشتر جوامع روستایی در پروژه‌های توسعه روستایی شد تا جوامع بتوانند کنترل بیشتری در تصمیم گیری‌ها و منافع حاصل از آنها داشته باشند (Hall & Lew, 1998; Dodds et al, 2018). بنابراین مشارکت جامعه در توسعه از دهه ۱۹۷۰ به دلیل به رسمیت شناختن آن توسط نهادهای بین المللی پیشرو مانند سازمان ملل، آژانس توسعه بین المللی ایالات متحده و بانک جهانی در ادبیات مورد توجه قرار گرفت (Giampiccoli & Mtapuri, 2014; Catley, 1999). مشارکت جامعه در توسعه از سال ۱۹۸۷ و با مفاهیم پایداری و توسعه پایدار، که توسط گزارش برانتلند در کمیسیون جهانی محیط‌زیست و توسعه ارائه شد، جایگاه بیشتری کسب کرد (Hall, 2007). زیرا آموخته بودند که مشارکت جامعه می‌تواند اصول توسعه پایدار را به اجرا درآورده و تغییرات مثبتی را در زندگی مردم محلی ایجاد کند (Tosun, 2000). از دهه ۱۹۸۰، ادبیات گردشگری خواستار مشارکت جوامع محلی و دخالت دادن آن‌ها در فرایند برنامه‌ریزی‌های گردشگری شد (Stone & Stone, 2011). لذا از آن به بعد، تمرکز بر جوامع محلی و نیازها و قابلیت‌های آن‌ها بوده (Kontogeorgopoulos, Churyen, & Duangsaeng, 2014, 106; Murphy, 1985; Ruiz-Ballesteros, 2011)، و ساکنان محلی به عنوان یک منبع کلیدی در حفظ نتایج برنامه‌های گردشگری در نظر گرفته شدند (Hardy et al, 2002). اجلاس سال ۱۹۹۲ ریو، طرحی را با عنوان «دستور کار ۲۱» برای اقدام جوامع میزبان معرفی کرد، که خواستار تعاملات گردشگری و جامعه بوده و برای استراتژی‌های توسعه پایدار ضروری است. دستور کار ۲۱ که توسط ۱۷۸ کشور در ریو تصویب شد، مشارکت جامعه

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

روستایی را برای به حداکثر رساندن توانایی جامعه روستایی برای کنترل و مدیریت منابع خود ترویج می‌کند (Van Rooyen, 2004). ادبیات گردشگری جامعه‌محور رابطه جامعه محلی با گردشگری را به‌عنوان پیش‌فرض اصلی در نظر قرار می‌دهد (Blackstock, 2005). به‌عنوان مثال پیرس (۱۹۹۲)، این نکته را بیان می‌کند که CBT^۱ کنترل محلی توسعه، تصمیم‌گیری مبتنی بر اجماع و جریان عادلانه منافع را برای همه افراد تحت‌تأثیر این فعالیت می‌داند. همچنین مورفی (۱۹۸۵)، استدلال می‌کند که برنامه‌ریزی و اجرای گردشگری باید ارزش‌ها و دیدگاه‌های ساکنان را در بر گیرد، در حالی‌که هیوود (۱۹۸۸) معتقد است که «جوامع سالم و پر رونق سنگ محک برای صنعت گردشگری موفق هستند». بلنک (۱۹۸۹) «ضرورت گردشگری جامعه» را مورد بحث قرار داده و نتیجه می‌گیرد که کنترل محلی گردشگری یک وضعیت برد-برد برای اکثر جوامع روستایی است. پیرس و همکاران (۱۹۹۶)، اعتقاد دارند «گردشگری پاسخگوی ساکن کلید واژه فردا است».

به‌طور کلی، گردشگری جامعه‌محور شباهت‌های آشکاری را با فلسفه‌های توسعه جامعه و برنامه‌ریزی مشارکتی نشان می‌دهد که همچنین از کنترل بیشتر جامعه بر فرایندها در سطح محلی حمایت می‌کند. توسعه جامعه را می‌توان به‌عنوان «ساخت جوامع فعال و پایدار بر اساس عدالت اجتماعی و احترام متقابل» تعریف کرد (Gilchrist, 2003). بنابراین گردشگری جامعه‌محور به طور شفاف و واضح به دنبال از بین بردن موانع ساختاری به‌منظور افزایش مشارکت و توسعه پاسخ‌های جمعی رهایی‌بخش به مسائل محلی است. پیشینه و ادبیات تحقیق یکی از بخش‌های مهم هر تحقیق علمی به شمار می‌رود. بررسی پیشینه تحقیق، توانایی محقق را در انتخاب اطلاعات مهم و ارتباط آن‌ها با یافته‌های تحقیق نشان داده و در نهایت، چهارچوبی برای اجرای پژوهش فراهم می‌نماید (محمملو و همکاران، ۱۴۰۳). با توجه به پیشینه پژوهش می‌توان گفت گردشگری جامعه‌محور در کشورهای مختلف از گذشته مطرح بود است. اما در ایران در دهه اخیر مطرح و پیگیری شده است. با توجه به تعداد پژوهش‌های انجام‌گرفته می‌توان گفت آن‌طوری که شایسته این فعالیت است به آن توجه نشده است. به‌طوری‌که در یک دهه تحقیقات بسیار کمی در این زمینه مهم صورت گرفته است. در جدول ۱، برخی از پژوهش‌های مرتبط با موضوع پژوهش ارائه گردیده است.

جدول ۱. مروری بر پیشینه پژوهش

نویسندگان و سال انتشار	عنوان	نتایج
صفرآبادی و طبعی (۱۳۹۶)	توسعه گردشگری اجتماع‌محور با تأکید بر جنبه‌های قومی (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)	گردشگری قومی - محلی نقش بسیار مهم و اساسی در توسعه گردشگری اجتماع‌محور دارد
نجارزاده و ترابی (۱۳۹۶)	برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کشاورزی جامعه‌محور با استفاده از چارچوب مشارکتی SOAR (مورد مطالعه: روستای دیزج شاهرود)	برای توسعه گردشگری کشاورزی جامعه‌محور در روستای دیزج باید این راهکارها را انجام داد: بسته‌بندی محصولات، حمایت از کارآفرینان، برگزاری کلاس‌های آموزشی، برگزاری مستمر جشنواره‌های انگور، هم‌افزایی بیشتر بین دست‌اندرکاران، تقسیم کار بین دست‌اندرکاران با توجه به توان و مسئولیت آن‌ها
عینالی و همکاران (۱۳۹۷)	ارزیابی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار جوامع محلی مورد مطالعه روستاهای هدف گردشگری استان زنجان	گردشگری روستایی به‌عنوان منبع مؤثر درآمد و بهبود اشتغال مطرح است. به‌ویژه در مناطق حاشیه روستایی که در آن صنایع سنتی کشاورزی کاهش یافته است.
زارعی و همکاران (۱۴۰۰)	شناسایی و مدل‌سازی موانع عملیاتی گردشگری جامعه‌محور در ایران	برای رفع موانع مشارکت در بین کل جامعه ذی‌نفعان مقصد و همگرایی بیشتر آنها، باید پیشرفت در اهداف توسعه‌ی پایدار مورد توجه قرار گیرد، زیرا تأثیر زیادی بر توانایی سازمان‌ها و جوامع محلی برای مشارکت و همکاری دارد. همچنین مدیریت مرکزی سازمان‌هایی که توسط جوامع و ذی‌نفعان غیردولتی اداره می‌شوند، برای ارتقای توان هماهنگی اقدامات با دولت، جذب منابع عمومی کمیاب برای توافق و مشارکت جامعه ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

نویسندگان و سال انتشار	عنوان	نتایج
بادکو و همکاران (۱۴۰۰)	تأثیر گردشگری اجتماع‌محور بر توسعه جوامع روستایی از دیدگاه جامعه محلی	گردشگری اجتماع‌محور به دنبال ایجاد منافع اقتصادی - اجتماعی، حفاظت از منابع طبیعی، حفظ هویت و فرهنگ محلی و بهبود کیفیت زندگی جامعه به‌منظور رفع نیازهای نسل‌های حال و آینده است. توسعه این نوع از گردشگری چنانچه با تقویت ظرفیت‌ها و قابلیت‌های زیرساختی جوامع محلی و توانمندی جامعه روستایی در استفاده از آنها صورت گیرد، دارای بیشترین منافع خواهد بود.
فلاحی و همکاران (۱۴۰۱)	شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین موانع فرهنگی گردشگری اجتماع‌محور در ایران	چالش‌های فرهنگی مربوط به گردشگری اجتماع‌محور، ناکارآمدی رسانه‌های جمعی و فقدان حس تعلق، بیشترین تأثیرگذاری و بی‌اعتمادی و تعاملات محدود، ابهام و بی‌علاقگی افراد به ترتیب بیشترین تعامل با دیگر چالش‌ها را داشته‌اند.
حیدری و همکاران (۱۴۰۱)	تحلیل نگرش گردشگران به گردشگری کشاورزی مبتنی بر اجتماع محلی (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان تنکابن)	در شرایط مستقیم از بین متغیرهای مستقل، اصالت بیشترین تأثیر را در بر متغیر وابسته نگرش گردشگران به گردشگری کشاورزی اجتماع‌محور داشته است. همچنین، در شرایط غیرمستقیم، اصالت و اقامتگاه به ترتیب، بیشترین تأثیر را داشته‌اند.
هابسون و مک (۱۹۹۵)	بازدید از خانه و گردشگری مبتنی بر جامعه: تور بینش خانوادگی هنگ‌کنگ	برگزاری تورهایی که در آن بازدیدکنندگان به‌طور مستقیم با خانواده در ارتباط هستند، به طرز چشمگیری در هنگ‌کنگ افزایش یافته است. در نهایت این امر می‌تواند منجر به توسعه گردشگری اجتماع‌محور شود.
نایدو ^۱ و همکاران (۲۰۱۶)	ادراکات محلی نسبت به مشارکت نسبی گردشگری محدوده تعلیق و گردشگری کشاورزی برای رفاه جامعه محلی: مورد موریتیس	هر دو نوع توسعه گردشگری هم به‌طور مثبت و هم به‌طور منفی به رفاه جامعه محلی کمک می‌کنند، اگرچه گردشگری محدوده تعلیق، نتایج مثبت کمتری داشته است.
آدونگو ^۲ و همکاران (۲۰۱۸)	ارزش‌ها و نگرش گردشگران نسبت به توسعه پایدار در گردشگری	نگرش گردشگران نسبت به: حفاظت از منابع طبیعی و توسعه جامعه محلی، به‌عنوان جنبه‌های ضمنی توسعه پایدار گردشگری، قابل توجه بوده و همچنین بر طبق نتایج به‌دست‌آمده، تفاوت‌های زیادی در موضوعاتی مانند جنسیت، مذهب، بازدید قبلی از ذخایر طبیعی و عضویت در انجمن محیط زیستی وجود دارد.
آدیکامپانا ^۳ (۲۰۱۹)	عنوان مدلی بر مبنای گردشگری اجتماع‌محور	الگوی حاصل از گردشگری جوامع محلی باید توجه به محیط فیزیکی روستا و همچنین شرایط اجتماعی ساکنان محلی باشد که در نهایت منجر به مشارکت روستاییان می‌گردد.
رافتوپولوس ^۴ (۲۰۲۰)	گردشگری اجتماع‌محور روستایی و تأثیر آن بر آگاهی اکولوژیکی، نظارت بر محیط‌زیست و ساختارهای اجتماعی	علاوه‌بر اینکه گردشگری جامعه‌محور روستایی می‌تواند آگاهی محیط‌زیست و شیوه‌های محافظت از محیط را افزایش دهد، روابط انسانی و محیطی را تغییر داده و هم ارزش و معنای محیط را و هم تغییر ساختارهای اجتماعی و روابط جوامع را تغییر می‌دهد.
زیلینسکی و همکاران (۲۰۲۱)	چرا گردشگری جامعه‌محور و گردشگری روستایی در کشورهای درحال توسعه و توسعه‌یافته به طور متفاوتی عمل می‌کند؟	این مقاله درگیر یک بحث در مورد تحقیقات مورد مطالعه، ضعف‌ها و گرایش‌های آن، ارائه برخی توصیه‌ها در مورد چگونگی افزایش سهم مطالعات موردی در دانش است و خواستار پژوهش‌های بیشتر در مورد ابتکارات گردشگری جامعه بومی و غیربومی در کشورهای توسعه‌یافته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت و گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی - پیمایشی بر اساس روش مقطعی است.

1. Naidoo
2. Adongo
3. Adikampana
4. Raftopoulos

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

همچنین از نظر فلسفه پژوهش، از نوع تحقیقات اثبات‌گرایی است. در این پژوهش، جمع‌آوری اطلاعات به دو روش اسنادی (منابع کتابخانه‌ای، مجله‌های علمی) به‌منظور جمع‌آوری ادبیات پژوهش و میدانی (با استفاده از ابزار پرسش‌نامه) بوده است. جامعه آماری این پژوهش روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی است. تمام روستاهای هدف این استان مشتمل بر ۲۵ روستا است (جدول ۲). با استفاده از نظر کارشناسان مرتبط با گردشگری و تایید چند نفر از اساتید دانشگاه در منطقه مورد مطالعه، سعی شده است تا روستاهایی که بیشترین جذب گردشگر را داشته و مستعدتر هست، انتخاب شود. بدین‌منظور، در جدول ۳ روستاهای منتخب و تعداد نمونه در نظر گرفته برای هرکدام از آن‌ها ارائه شده است. به منظور تعیین تعداد نمونه لازم جهت تکمیل، تعداد خانوار به عنوان مبنا انتخاب گردید. براساس داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵) مجموع خانوارهای ساکن در این روستاها ۲۰۸۵ خانوار است. تعداد نمونه لازم جهت جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۵ نفر تعیین شده است (جدول ۳).

در پژوهش حاضر، جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از پرسش‌نامه با مقیاس پنج‌گزینه‌ای لیکرت با دامنه ۱ (بسیار مخالف) تا ۵ (بسیار موافق) استفاده شده است. در نهایت شاخص‌های آن در قالب ۶۸ گویه مطرح شده‌اند (جدول ۴). همچنین به منظور پایایی پژوهش از آلفای کرونباخ در برنامه SPSS 24 استفاده شده که طبق برآورد صورت گرفته، مقدار آن ۰/۷۶۰ به دست آمده است. روایی پژوهش نیز به‌صورت کیفی و با استفاده از نظر ۱۵ تن از کارشناسان و خبرگان مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۲. روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی، به تفکیک شهرستان

شهرستان‌ها	تعداد	نام روستاهای هدف	خانوار	جمعیت
آشتیان	۲	آهو	۱۰۸	۲۵۹
		سیاوشان	۲۶۱	۶۸۶
		انجدان	۱۱۸	۲۹۶
اراک	۴	هزاوه	۴۳۸	۱۰۱۸۴
		گوار	۸۷۹	۲۰۵۷۸
		نظم آباد	۲۱۰	۶۵۳
تفرش	۲	سرآبادان	۲۶	۵۲
		جلایر	۴۲	۹۲
		شهابیه	۶۵۹	۱۰۹۳۸
خمین	۳	ورچه	۲۶۰	۷۵۲
		نیشهر	۲۷	۶۹
		گوره زار	۱۷۰	۵۵۵
خنداب	۱	واران	۱۵۳	۴۱۵
دلیجان	۲	راونج	۱۵۸	۳۴۹
		چناقچی علیا	۵۱	۱۷۸
		ورده	۲۷۸	۸۲۵
زرنديه	۲	یولاق	۱۲۳	۳۱۱
		چمران	۱۸۳	۴۶۷
		باغ شیخ	۳۵۰	۱۰۲۵۰
ساوه	۳	پاکل سرسختی	۲۰۷	۴۹۹
		عمارت	۱۳۰	۳۲۳
		واشقان	۴۸	۷۶
شازند	۲	وفس	۴۹۲	۱۰۳۶۵
		چهره قان	۴۳۹	۱۰۴۱۳
		آتشکوه	۷	۱۵
محلالت	۱			

منبع: اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی استان مرکزی، ۱۴۰۲؛ سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵)

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۱۰۷، تابستان ۱۴۰۵

جدول ۳. روستاهای نمونه پژوهش، به تفکیک شهرستان

ردیف	شهرستان‌ها	نام روستاهای هدف	خانوار	تعداد نمونه	تعداد نمونه اصلاح شده
۱	آشتیان	آهو	۱۰۸	۱۷	۱۷
۲	اراک	انجدان	۱۱۸	۱۸	۱۸
		هزازه	۴۳۸	۶۸	۶۰
۳	تفرش	سرآبادان	۲۶	۴	۱۵
		جلایر	۴۲	۷	۱۵
۴	زرنديه	چناقچی علیا	۵۱	۸	۱۵
		یولاق	۱۲۳	۱۹	۱۹
۵	ساوه	باغ شیخ	۳۵۰	۵۵	۵۰
		پاکل سرسختی	۲۰۷	۳۲	۳۲
۶	شازند	عمارت	۱۳۰	۲۰	۲۰
۷	کمیجان	وفس	۴۹۲	۷۷	۶۴

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۹۵)، یافته‌های پژوهش

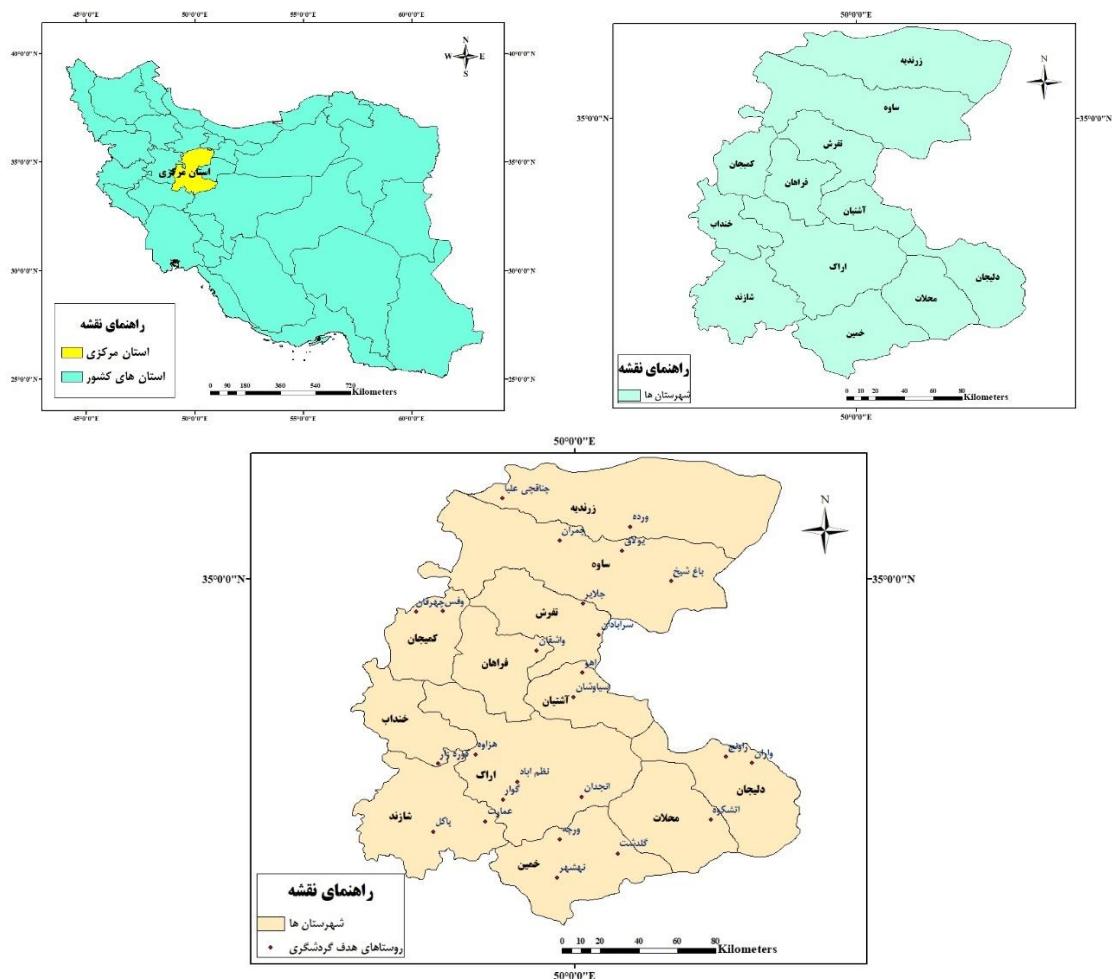
جدول ۴. شاخص‌های به‌کاررفته در پژوهش

شاخص‌ها
میزان توسعه اقتصاد محلی، میزان رفاه اقتصادی مردم روستایی، میزان تنوع محصولات محلی، میزان حمایت از صاحبان کسب‌وکار و کارآفرینان محلی، میزان سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری در روستا، میزان انگیزه کسب‌وکار، میزان اعتقاد مردم به توسعه فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری به‌صورت محلی و خودجوش و بدون دخالت دولت، میزان توزیع دستمزد حاصل از گردشگری به‌صورت عادلانه، میزان تخصیص اعتبارات (وام‌ها) کوچک و خرد جهت توسعه گردشگری روستایی، میزان افزایش فرصت‌های شغلی در روستا، میزان مشارکت‌دادن مردم محلی در فعالیت‌های گردشگری با استفاده از آموزش، میزان ارتباط مردم با شورای اسلامی، میزان خانوارهای مشارکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی گردشگری، میزان کودکان مشارکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی گردشگری، میزان مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی، میزان نظرخواهی از مردم محلی قبل و بعد از انجام‌دادن هر پروژه و برنامه‌ای، میزان گردهمایی و جلسات در روستا، میزان تغییر ارزش‌های مشترک طی زمان، میزان انجام درست وظایف اجتماعی، میزان شناخت و آگاهی از مسائل گردشگری روستا، میزان شناخت و معرفی جاذبه‌های گردشگری توسط روستاییان، میزان انگیزه ماندگاری و کاهش تمایل به مهاجرت در بین مردم در روستا، میزان علاقه‌ی اهالی روستا به گردشگری، میزان تنوع آداب‌ورسوم برای جذب گردشگران، میزان بازی‌ها و هنرهای محلی، میزان تعامل و ارتباط فرهنگی مثبت مردم با گردشگران، میزان تغییر در نوع نگرش مردم به شیوه زندگی، میزان امکانات رفاهی ساکنان روستایی به‌منظور فعالیت‌های گردشگری در روستا، میزان شرایط بهداشتی و زندگی جامعه محلی، میزان آموزش افراد فعال در بخش گردشگری در زمینه راه‌اندازی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها، میزان آموزش در جهت راه‌اندازی و اداره کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری، میزان آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر به‌منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم، میزان حفاظت از دارایی‌ها و منابع باارزش طبیعی، میزان حفاظت از حیات‌وحش، میزان محدودکردن اثرات زیست‌محیطی فعالیت گردشگری (مدیریت فاضلاب‌ها)، میزان مدیریت زیاله‌های جامد، میزان صرفه‌جویی در مصرف انرژی، میزان جلوگیری از انواع آلودگی‌ها اعم از: آب آشامیدنی، هوا، صوتی، بصری و...، میزان تخریب محیط‌زیست، میزان طراحی فضای سبز و احداث باغ‌های زیبا، میزان حفظ سلامت بازدیدکنندگان، میزان حفظ منابع غیرقابل تجدید مانند: آب، میزان امنیت گردشگران، میزان امنیت روستائیان، میزان راه‌اندازی برنامه‌های تفریحی توسط نهادهای دولتی و محلی، میزان راه‌اندازی دوره‌های تخصصی گردشگری برای افراد روستا، میزان استفاده از اینترنت و موبایل برای معرفی جاذبه‌های گردشگری روستا، میزان راه‌اندازی نشریات و خبرنامه‌های محلی در روستا برای معرفی وضعیت گردشگری روستا، میزان شفافیت سیاست‌های دولت در زمینه گردشگری در درازمدت، میزان فعالیت دهیاری و شورای اسلامی روستا در جهت گسترش گردشگری در روستا، حجم کار زنان روستایی، میزان استرس زنان و دختران روستایی، میزان سختی‌ها و مشکلات زنان دارای فرزند و کودک، سهم زنان در مشاغل گردشگری، سهم زنان کارآفرین و فرصت‌های آموزش برای زنان و مردان، نسبت مشارکت زنان در تصمیم‌گیری مربوط به گردشگری و ساختار حمایتی/مالی نسبی در اقدامات مربوط به گردشگری، میزان دسترسی و کنترل زمین برای توسعه گردشگری، میزان محدودیت‌های نسبی مربوط به اعتبارات و وام‌ها برای توسعه گردشگری برای زنان و مردان، درآمد مستقیم و غیرمستقیم ناشی از گردشگری در روستا، سهم کسب‌وکارهای کوچک در تأمین خدمات موردنیاز گردشگری، میزان ویژگی‌های منحصربه‌فرد روستا، میزان دارا بودن مکان مناسب برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای مربوط به گردشگری، میزان تخصص در زمینه کسب‌وکار موردنظر، میزان سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی، میزان واحدهای اقتصادی مرتبط با صنایع و فرآورده‌های بومی، میزان مشاغل که وسیله ساکنین محلی اداره می‌شود، میزان وجود برنامه‌های گردشگری، میزان رضایت جامعه محلی و افرادی از جامعه که احساس می‌کنند نقش مؤثری در حکومت محلی دارند.

منابع: حسام و باغیانی، ۱۳۹۷؛ عنابستانی و حسینی، ۱۴۰۰؛ تولایی و همکاران، ۱۳۹۶؛ امامی، همکاران، ۱۴۰۰؛ فراهانی و همکاران (۱۳۹۲)؛ صادقی و میرزاخانی (۱۴۰۰)؛ گارا Zielinski et al, 2020; Han et al, 2019; UNWTO, 2004; Tanguay, 2013; SNV, 2007; Mbaiwa, 2010; Mbaiwa, 2010 Dodds, 2018; Roberts, 2008; (۲۰۱۵) 2012; GSTC, 2016; ucchetti, 2016; Fair Annual Report, Trade Tourism Lucchetti, 2016; Fair 2016; Lee & Jan, 2019; Goodwin & Santilli, 2009; GSTC, Spenceley, 2005; Farsari, 2012. Trade Tourism Annual Report, 2012;

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

همان‌طور که شکل ۱ نشان می‌دهد، استان مرکزی از شمال به استان‌های تهران، البرز و قزوین، از غرب به استان همدان، از جنوب به استان‌های لرستان و اصفهان و در نهایت از شرق به استان‌های قم اصفهان محدود است. این استان با مساحتی معادل ۲۹۵۳۰ کیلومتر مربع، حدود ۱/۸۲ درصد از مساحت کل کشور را به خود اختصاص داده است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، استان مرکزی دارای ۱۲ شهرستان، ۲۳ بخش، ۳۲ شهر، ۶۶ دهستان و ۱۳۹۴ آبادی دارای سکنه و ۴۶ آبادی خالی از سکنه و ۲۵ روستای هدف گردشگری است. شهرستان‌های این استان عبارتند از: محلات، اراک، ساوه، تفرش، خمین، فراهان، دلپجان، شازند، آشتیان، کمیجان، زرنديه و خنداب است. در نقشه شماره ۱، موقعیت روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی مشخص گردیده است.



شکل ۱. نقشه موقعیت منبع: سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مرکزی

یافته‌ها و بحث

به‌منظور بررسی دیدگاه جامعه محلی از آزمون آماری تحلیل عاملی استفاده گردیده است. به ۲ دلیل از این آزمون استفاده شده است. دلیل اول، میزان تحقق گردشگری روستایی جامعه‌محور در شاخص‌های مختلف در روستاهای مورد مطالعه از دیدگاه جامعه میزبان و دلیل دوم خلاصه‌سازی شاخص‌های تحقیق جهت تبیین مطلوب‌تر عوامل است. در این راستا به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص بررسی میزان تحقق گردشگری روستایی جامعه‌محور، از آزمون بارتلت و شاخص KMO^1 (شاخصی برای سنجش کفایت نمونه‌گیری) استفاده شد. همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، آزمون بارتلت با عدد ۱۳۹/۸۲۱ و مقدار ۰/۶۷۶ برای شاخص KMO که قابل قبول بوده و در سطح معنی‌داری ۹۹ درصد، نشان می‌دهد که این متغیرها از همبستگی و

1. Kaiser-Meyer-Olkin Measure of sampling adequacy

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۱۰۷، تابستان ۱۴۰۵
مناسبت برای انجام تحلیل عاملی برخوردار است.

جدول ۵. آزمون بارتلت

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معناداری
میزان تحقق گردشگری جامعه‌محور روستایی	۰/۶۷۶	۱۳۹/۸۲۱	۰/۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

تجزیه و تحلیل عامل‌ها

قبل از اجرای تحلیل مؤلفه‌های اصلی برای انجام تحلیل عاملی، ارزیابی تناسب داده‌ها ضروری است. ماتریس عامل‌پذیر باید شامل چند همبستگی نسبتاً بالا باشد (پیراسته و حیدرنیا، ۱۳۸۷). به عبارت دیگر، بر مبنای تعداد آزمودنی‌ها و نوع پژوهش، میزان بار عاملی بیانگر سطح معنی‌داری فاکتورها برای باقی ماندن و تفسیر ماتریس عاملی است (عیدی و آزادی، ۱۳۹۴). عمدتاً حد بحرانی بار عاملی ۰/۳ بیانگر قدرت تبیین ۹ درصدی واریانس متغیر به وسیله آن عامل است (علی‌یاری و همکاران، ۱۳۹۸). این مقدار واریانس تبیین شده دلالت بر معنی‌دار بودن بار عاملی دارد. از این رو در تحلیل عاملی‌هایی که دارای حجم نمونه حداقل ۱۰۰ نفر هستند، بار عاملی ۰/۳ ملاکی معقول و مناسب است. به‌طور کلی، بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۰/۳ معنی‌دار، بزرگ‌تر از ۰/۵ دارای سطح معناداری بالا و بارهای عاملی بزرگ‌تر از بسیار معنی‌دار تلقی می‌گردند (رضائی و همکاران، ۱۳۹۴).

جدول ۶. عوامل اصلی شناسایی شده

نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور	۲/۳۳۴	۴۶/۶۷۵	۴۶/۶۷۵
اقتصادی و توسعه کسب و کارها	۱/۲۲۰	۲۴/۴۰۳	۷۱/۰۷۸
اجتماعی و مشارکتی	۰/۸۵۷	۱۷/۱۳۱	۸۸/۲۱
کالبدی - زیست‌محیطی	۰/۴۴۸	۸/۹۶	۹۷/۱۷
مدیریتی - نهادی	۰/۱۴۲	۲/۸۳	۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

عامل بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور

همان‌طور که جدول ۶ مقدار ویژه عامل اصلی بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور ۲/۳۳۴ بوده که به تنهایی ۴۶/۶۷۵ درصد واریانس را توضیح و ارائه می‌دهد. یافته‌های جدول ۷ نشان می‌دهد که این عامل به چهار دسته شامل: تساوی زنان و مردان، کاهش فقر، پایداری کسب و کارها، توسعه ظرفیت‌های محلی، تقسیم شده که ۱۸ متغیر را در بر گرفته است. از میان ۱۸ متغیر عامل شناسایی شده، محدودیت‌های نسبی مربوط به اعتبارات و وام‌ها برای توسعه گردشگری برای زنان و مردان با بار عاملی ۰/۹۹۰ و میزان دسترسی و کنترل زمین برای توسعه گردشگری با بار عاملی ۰/۹۸۷ نسبت به سایر عوامل تحقق یافته است. همچنین میزان وجود برنامه‌های گردشگری با بار عاملی ۰/۵۷۵ کمترین عامل تحقق یافته است. بنابراین یافته‌های جدول ۷ نشان می‌دهد گردشگری جامعه‌محور به‌صورت خودجوش در حال انجام بوده که نیازمند برنامه‌ریزی منسجمی است.

جدول ۷. عوامل فرعی شناسایی شده در عامل بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
تساوی زنان و مردان	حجم کار زنان روستایی	۰/۹۲۰	۶۵/۸۳۷
	میزان استرس زنان و دختران روستایی	۰/۹۴۴	
	میزان سختی‌ها و مشکلات زنان دارای فرزند و کودک	۰/۹۴۱	
	سهم زنان در مشاغل گردشگری	۰/۹۴۰	
	سهم زنان کارآفرین و فرصت‌های آموزش برای زنان و مردان	۰/۹۳۲	
	نسبت مشارکت زنان در تصمیم‌گیری مربوط به گردشگری و ساختار حمایتی/ مالی نسبی در اقدامات مربوط به گردشگری	۰/۸۳۹	

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
کاهش فقر	میزان دسترسی و کنترل زمین برای توسعه گردشگری	۰/۹۸۷	۲۰/۵۲۹
	محدودیت‌های نسبی مربوط به اعتبارات و وام‌ها برای توسعه گردشگری برای زنان و مردان	۰/۹۹۰	
	درآمد مستقیم و غیرمستقیم ناشی از گردشگری در روستا	۰/۹۳۶	
	سهم کسب‌وکارهای کوچک در تأمین خدمات موردنیاز گردشگری	۰/۸۴۶	
پایداری کسب‌وکارها	میزان ویژگی‌های منحصربه‌فرد روستا	۰/۸۸۰	۱۰/۵۳۶
	میزان دارابودن مکان مناسب برای راه‌اندازی کسب‌وکارهای مربوط به گردشگری	۰/۹۵۷	
	میزان تخصص در زمینه کسب‌وکار موردنظر	۰/۷۸۵	
	میزان سرمایه‌گذاری در مشاغل سنتی	۰/۸۳۶	
توسعه ظرفیت‌های محلی	میزان واحدهای اقتصادی مرتبط با صنایع و فرآورده‌های بومی	۰/۸۲۰	۳۰/۹۸
	میزان مشاغل که به‌وسیله ساکنین محلی اداره می‌شود	۰/۸۷۶	
	میزان وجود برنامه‌های گردشگری	۰/۵۷۵	
	میزان رضایت جامعه محلی و افرادی از جامعه که احساس می‌کنند نقش مؤثری در حکومت محلی دارند	۰/۸۹۹	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

عامل اقتصادی و توسعه کسب‌وکارها

یافته‌های جدول ۶ عامل اصلی اقتصادی و توسعه کسب‌وکارها دارای مقدار ویژه ۱/۲۲۰ بوده که قادر به توضیح ۲۴/۴۰۳ درصد واریانس است. نتایج به‌دست‌آمده از جدول ۸ نشان می‌دهد که این عامل به دو دسته (فرصت‌های اقتصادی، اشتغال و درآمد) و ۱۰ متغیر تقسیم‌بندی شده است. یافته‌ها حاکی از آن است که متغیر میزان توزیع دستمزد حاصل از گردشگری به‌صورت عادلانه با بار عاملی ۰/۹۰۲ نسبت به سایر متغیرهای این عامل، تحقق یافته است. همچنین متغیرهای میزان رفاه اقتصادی مردم روستایی با بار عاملی ۰/۵۲۵ و میزان سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری در روستا با بار عاملی ۰/۵۴۱، کمترین تحقق را نسبت به سایر متغیرها داشته است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که میزان توسعه اقتصادی در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. اما با توجه به این که میزان رفاه مردم و سرمایه‌گذاری در روستاها بسیار کم بوده، همان‌طور که نتایج بارهای عاملی گردشگری جامعه‌محور نشان داد، می‌توان گفت فعالیت‌های گردشگری در محدوده مورد مطالعه بیشتر به‌صورت خودجوش و فاقد برنامه تدوین شده است.

جدول ۸. عوامل فرعی شناسایی شده در عامل اقتصادی و توسعه کسب‌وکارها

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
فرصت‌های اقتصادی	میزان توسعه اقتصاد محلی	۰/۷۲۹	۵۲/۰۵۵
	میزان رفاه اقتصادی مردم روستایی	۰/۵۲۵	
	میزان تنوع محصولات محلی	۰/۷۶۱	
	میزان حمایت از صاحبان کسب‌وکار و کارآفرینان محلی	۰/۷۴۸	
	میزان سرمایه‌گذاری در زمینه گردشگری در روستا	۰/۵۴۱	
	میزان انگیزه کسب‌وکار	۰/۷۵۵	
اشتغال و درآمد	میزان اعتقاد مردم به توسعه فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با گردشگری به‌صورت محلی و خودجوش و بدون دخالت دولت	۰/۸۸۶	۴۸/۹۴۵
	میزان توزیع دستمزد حاصل از گردشگری به‌صورت عادلانه	۰/۹۰۲	
	میزان تخصیص اعتبارات (وام‌ها) کوچک و خرد جهت توسعه گردشگری روستایی	۰/۸۷۷	
	میزان افزایش فرصت‌های شغلی در روستا	۰/۸۷۸	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

عامل اجتماعی و مشارکتی

نتایج جدول ۶ نشان داد که عامل اصلی اجتماعی و مشارکتی ۰/۸۵۷ بوده که توانایی توضیح ۱۷/۱۳۱ درصد واریانس است. نتایج

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۱۰۷، تابستان ۱۴۰۵

به‌دست‌آمده از جدول ۹ نشان می‌دهد که این عامل به ۵ دسته (مشارکت اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی، احساس تعلق مکانی، کاهش فقر، کیفیت نیروی انسانی) و ۲۲ متغیر تقسیم‌بندی شده است. یافته‌های جدول ۹ نشان داد که متغیرهای میزان آموزش افراد فعال در بخش گردشگری در زمینه راه‌اندازی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها با بار عاملی ۰/۹۹۸، میزان انجام درست وظایف اجتماعی با بار عاملی ۰/۹۸۴ و میزان بازی‌ها و هنرهای محلی با بار عاملی ۰/۹۸۲ نسبت به سایر متغیرهای این عامل، بیشتر تحقق یافته است. همچنین متغیر میزان آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر به منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم با بار عاملی ۰/۷۴۱ کمترین تحقق را نسبت به سایر متغیرها داشته است. با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از عامل اجتماعی و مشارکتی، همچنان موضوع خودجوش بودن توسعه گردشگری جامعه‌محور، تقویت می‌شود.

جدول ۹. عوامل فرعی شناسایی شده در عامل اجتماعی و مشارکتی

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
مشارکت اجتماعی	میزان مشارکت‌دادن مردم محلی در فعالیتهای گردشگری با استفاده از آموزش	۰/۷۹۴	۴۷/۰۱۳
	میزان ارتباط مردم با شورای اسلامی	۰/۸۷۶	
	میزان خانوارهای مشارکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی گردشگری	۰/۹۳۸	
	میزان کودکان مشارکت‌کننده در برنامه‌های آموزشی گردشگری	۰/۹۷۰	
	میزان مشارکت زنان و دختران روستایی در فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی	۰/۹۷۰	
مهارت‌های اجتماعی	میزان نظرخواهی از مردم محلی قبل و بعد از انجام‌دادن هر پروژه و برنامه‌ای	۰/۹۳۱	۲۹/۶۳۱
	میزان گردهمایی و جلسات در روستا	۰/۹۳۵	
	میزان تغییر ارزش‌های مشترک طی زمان	۰/۸۹۰	
احساس تعلق مکانی	میزان انجام درست وظایف اجتماعی	۰/۹۸۴	۱۹/۳۳۷
	میزان شناخت و آگاهی از مسائل گردشگری روستا	۰/۷۶۷	
	میزان شناخت و معرفی جاذبه‌های گردشگری توسط روستاییان	۰/۷۶۰	
	میزان انگیزه ماندگاری و کاهش تمایل به مهاجرت در بین مردم در روستا	۰/۹۶۴	
	میزان علاقه‌ی اهالی روستا به گردشگری	۰/۹۳۹	
	میزان تنوع آداب‌ورسوم برای جذب گردشگران	۰/۸۴۳	
	میزان بازی‌ها و هنرهای محلی	۰/۹۸۲	
کاهش فقر	میزان تعامل و ارتباط فرهنگی مثبت مردم با گردشگران	۰/۸۶۰	۳/۷۶۲
	میزان تغییر در نوع نگرش مردم به شیوه زندگی	۰/۹۷۳	
	میزان امکانات رفاهی ساکنان روستایی ناشی از به‌منظور فعالیتهای گردشگری در روستا	۰/۸۹۳	
کیفیت نیروی انسانی	میزان شرایط بهداشتی و زندگی جامعه‌ی محلی	۰/۷۸۵	۰/۲۵۷
	میزان آموزش افراد فعال در بخش گردشگری در زمینه راه‌اندازی نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها	۰/۹۹۸	
	میزان آموزش در جهت راه‌اندازی و اداره کسب‌وکارهای مرتبط با گردشگری	۰/۹۱۰	
	میزان آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر به‌منظور جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم	۰/۷۴۱	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

عامل کالبدی - زیست‌محیطی

نتایج به‌دست‌آمده از جدول ۶ نشان داد که مقدار ویژه عامل اصلی کالبدی- زیست‌محیطی ۰/۴۴۸ بوده که قادر به توضیح ۸/۹۶ درصد واریانس است. نتایج به‌دست‌آمده از جدول ۱۰ نشان می‌دهد که این عامل به دو دسته (حفاظت از محیط‌زیست، مدیریت و برنامه‌ریزی) و ۱۰ متغیر تقسیم‌بندی شده است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این امر است که متغیر میزان تخریب محیط‌زیست با بار عاملی ۰/۹۴۸ بیشترین و متغیر میزان محدود کردن اثرات زیست‌محیطی فعالیت گردشگری (مدیریت فاضلاب‌ها) با بار عاملی ۰/۷۰۵ کمترین اثر را داشته‌اند. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که تخریب محیط‌زیست در محدوده مورد مطالعه بسیار بالا بوده و برنامه‌ای برای

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

محدود نمودن آن وجود نداشته است. در نهایت یافته‌های این عامل نیز نشان داد که برنامه‌ی مدونی در زمینه‌ی مدیریت محیط‌زیست وجود ندارد.

جدول ۱۰. عوامل فرعی شناسایی شده در عامل کالبدی - زیست‌محیطی

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
حفاظت از محیط‌زیست	میزان حفاظت از دارایی‌ها و منابع بارزش طبیعی	۰/۷۸۹	۶۰
	میزان حفاظت از حیات‌وحش	۰/۹۳۴	
	میزان محدود کردن اثرات زیست‌محیطی فعالیت گردشگری (مدیریت فاضلاب‌ها)	۰/۷۰۵	
	میزان مدیریت زباله‌های جامد	۰/۸۷۰	
	میزان صرفه‌جویی در مصرف انرژی	۰/۹۰۲	
	میزان جلوگیری از انواع آلودگی‌ها اعم از: آب آشامیدنی، هوا، صوتی، بصری و...	۰/۸۲۷	
	میزان تخریب محیط‌زیست	۰/۹۴۸	
مدیریت و برنامه‌ریزی	میزان طراحی فضای سبز و احداث باغ‌های زیبا	۰/۸۴۱	۴۰
	میزان حفظ سلامت بازدیدکنندگان	۰/۷۷۷	
	حفظ منابع غیرقابل تجدید مانند: آب	۰/۹۵۱	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

عامل مدیریتی - نهادی

باتوجه به نتایج به دست آمده از جدول ۶ می‌توان گفت که عامل اصلی مدیریتی - نهادی دارای مقدار ویژه ۰/۱۴۲ بوده که قادر به توضیح ۲/۸۳ درصد واریانس است. نتایج به دست آمده از جدول ۱۱ نشان می‌دهد که این عامل به دو دسته (برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری‌ها) و ۹ متغیر تقسیم‌بندی شده است. یافته‌ها نشان داد که متغیرهای میزان امنیت گردشگران، میزان امنیت روستائیان به ترتیب با بارهای عاملی ۰/۹۳۴، ۰/۹۱۰، بیشترین تحقق را نسبت به سایر متغیرها داشته‌اند. همچنین متغیر میزان راه‌اندازی نشریات و خبرنامه‌های محلی در روستا برای معرفی وضعیت گردشگری روستا با بار عاملی ۰/۷۱۳، کمتر از سایر متغیرها تحقق یافته است.

جدول ۱۱. عوامل فرعی شناسایی شده در عامل مدیریتی - نهادی

عوامل فرعی	متغیرها	بار عاملی	درصد واریانس
برنامه‌ریزی	میزان امنیت گردشگران	۰/۹۳۴	۶۱/۰۶۵
	میزان امنیت روستائیان	۰/۹۱۰	
	میزان راه‌اندازی برنامه‌های تفریحی توسط نهادهای دولتی و محلی	۰/۸۴۹	
	میزان راه‌اندازی دوره‌های تخصصی گردشگری برای افراد روستا	۰/۸۸۴	
	میزان استفاده از اینترنت و موبایل برای معرفی جاذبه‌های گردشگری روستا	۰/۸۴۰	
	میزان راه‌اندازی نشریات و خبرنامه‌های محلی در روستا برای معرفی وضعیت گردشگری روستا	۰/۷۱۳	
سیاست‌گذاری‌ها	میزان شفافیت سیاست‌های دولت در زمینه گردشگری در درازمدت	۰/۸۰۵	۳۸/۹۳۵
	میزان فعالیت دهیاری و شورای اسلامی روستا در جهت گسترش گردشگری در روستا	۰/۸۰۴	

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری

گردشگری جامعه‌محور در کنار تبعیت از ارزش‌ها، هنجارها، قوانین اجتماعی، حفظ هویت قومی، انتقال میراث فرهنگی در تمام عرصه‌های آن به نسل‌های آینده که در نهایت منجر به توسعه اجتماعی می‌شود (Lew & Cheer, 2018; Benner, 2019)، توانسته با ایجاد اشتغال و کسب درآمد بیشتر و جلوگیری از مهاجرت، به توسعه یکپارچه در جوامعی که در تلاش برای کاهش فقر هستند، کمک نموده و سبب رشد و توسعه اقتصادی و تجاری شود (Anh et al, 2021; Butler, 1991; Dung et al, 2019; Muller, 1994; Tien et al, 2020; Tien, 2018; Viet et al, 2020; Vinh et al, 2019; UNEP, 2014; Villanueva-Avaro et al, 2017).

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۱۰۷، تابستان ۱۴۰۵

فرصت ایجاد مشاغل کوچک را فراهم نموده و درصد نسبتاً بیشتری از زنان را نسبت به سایر بخش‌ها سهم کرده و در نهایت، جامعه محلی را بخش اساسی گردشگری می‌داند (Ramon et al, 2019, 656).

نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که عامل اصلی بنیان‌های گردشگری جامعه‌محور با مقدار ویژه ۲/۳۳۴ و سهم واریانس ۴۶/۶۷۵ درصد بیشتر از سایر عوامل تحقق یافته است. از این حیث با پژوهش‌های صفرآبادی و طبیعی (۱۳۹۶)، نجارزاده و ترابی (۱۳۹۶)، زارعی و همکاران (۱۴۰۰)، بادکو و همکاران (۱۴۰۰)، زیلینسکی و همکاران (۲۰۲۱) نتایج یکسانی داشته است. همچنین بیشترین تحقق در بین متغیرهای این عامل مربوط به محدودیت‌های نسبی مربوط به اعتبارات و وام‌ها برای توسعه گردشگری برای زنان و مردان با بار عاملی ۰/۹۹۰ و میزان دسترسی و کنترل زمین برای توسعه گردشگری با بار عاملی ۰/۹۸۷ بوده است.

همان‌طور که در پژوهش‌های بادکو و همکاران (۱۴۰۰)، عینالی و همکاران (۱۳۹۷) ذکر شده، یکی از مهم‌ترین نتایج گردشگری جامعه‌محور روستایی، افزایش درآمد و توسعه اقتصادی است. در این پژوهش نیز، این مهم بیان گردید که فرصت‌های اقتصادی و اشتغال و درآمد اهمیت بسیار ویژه‌ای دارد. به‌طوری‌که عامل اقتصادی و توسعه کسب‌وکارها دومین مقدار ویژه یعنی ۱/۲۲۰ و ۲۴/۴۰۳ درصد واریانس را به خود اختصاص داده است. از این‌رو نتایج تحقیقات آن‌ها در این پژوهش نیز، مورد تأکید واقع گردید.

همان‌طور که نتایج پژوهش‌های صفرآبادی و طبیعی (۱۳۹۶)، نجارزاده و ترابی (۱۳۹۶)، فلاحی و همکاران (۱۴۰۱)، حیدری و همکاران (۱۴۰۱)، نایدو و همکاران (۲۰۱۶)، آدونگو و همکاران (۲۰۱۸)، آدیکامپانا (۲۰۱۹)، رافتوپولوس (۲۰۲۰) این مهم را بیان نموده‌اند که جامعه محلی در راس گردشگری جامعه‌محور بوده و تأکید ویژه‌ای بر آن‌ها داشته‌اند، نتایج پژوهش حاضر نیز، نشان داد که این عامل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. زیرا ۱۷/۱۳۱ درصد واریانس مربوط به عامل‌ها را به خود اختصاص داده است.

در پژوهش حاضر نتایج مطالعات بادکو و همکاران (۱۴۰۰)، آدونگو و همکاران (۲۰۱۸)، آدیکامپانا (۲۰۱۹)، رافتوپولوس (۲۰۲۰) مبنی بر اهمیت حفاظت از محیط‌زیست را تأیید نموده است. نتایج این پژوهش نشان داد که تخریب محیط‌زیست در محدوده مورد مطالعه بسیار بالا بوده و برنامه‌ای برای محدود نمودن آن وجود نداشته است. زیرا متغیر میزان تخریب محیط‌زیست با بار عاملی ۰/۹۴۸ بیشترین و متغیر میزان محدود کردن اثرات زیست‌محیطی فعالیت گردشگری (مدیریت فاضلاب‌ها) با بار عاملی ۰/۷۰۵ کمترین تحقق را داشته‌اند. در نهایت آخرین مؤلفه محقق شده در محدوده مورد مطالعه، عامل مدیریتی - نهادی بوده است. بنابراین پیرو پژوهش زارعی و همکاران (۱۴۰۰) بر اهمیت عامل مدیریت نهادی تأکید ویژه‌ای شده است. نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن است که مدیریت و برنامه‌ریزی درست و مدونی به‌منظور توسعه گردشگری جامعه‌محور در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی صورت نگرفته است. مواردی هم محقق شده، بیشتر به‌صورت خودجوش توسط جامعه محلی و افرادی که در زمینه برگزاری تورهای گردشگری روستایی فعالیت دارند، صورت گرفته است. معمولاً این دست از جنبش‌ها به دلیل نداشتن هدف و چارچوب مشخص، بعد از مدتی رها می‌شوند. از این‌رو بهتر است که یک چشم‌انداز منطبق بر واقعیت توسط نهادهای ذی‌ربط ترسیم شده و برنامه‌ی مدونی برای رسیدن به آن چشم‌انداز تهیه شود. در نهایت در راستای برنامه‌ریزی انجام شده، جامعه محلی را با خود همراه نموده تا اقدامات لازم به‌منظور توسعه گردشگری جامعه‌محور در روستاهای هدف گردشگری استان مرکزی و به دنبال آن در سایر روستاهای این استان، انجام گردد.

در پایان با توجه به نتایج به‌دست‌آمده از پژوهش حاضر، پیشنهادهای ذیل ارائه گردیده است:

- تهیه یک برنامه مشخص در زمینه توسعه گردشگری جامعه‌محور؛
- سهم نمودن جامعه محلی در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیمات حداقل در حوزه گردشگری؛
- آموزش جامعه محلی با استفاده روش‌های مختلف به‌منظور توسعه گردشگری اجتماع‌محور؛
- مدیریت مناسب در زمینه حفظ محیط‌زیست؛
- افزایش اشتغال و درآمد مردم روستایی از گردشگری؛

حامی مالی

هیچ پشتیبانی مالی برای انجام پژوهش حاضر وجود ندارد.

سهام نویسندگان در پژوهش

نویسندگان به طور مساوی در این مقاله مشارکت داشتند.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام کردند هیچ تضاد منافی وجود ندارد.

تقدیر و تشکر

از همه اهالی روستاهای منطقه مورد مطالعه که همکاری‌های لازم به منظور جمع‌آوری داده‌های این تحقیق را فراهم آورده‌اند، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

منابع

- امامی، سیده فاطمه؛ دربان آستانه، علیرضا؛ رضوانی، محمدرضا؛ و قدیری، مجتبی. (۱۴۰۰). تبیین نقش مؤلفه‌های مؤثر بر توسعه گردشگری اجتماع محور (مطالعه موردی: روستاهای استان گیلان)، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۶)، ۱-۲۷.
- بادکوب، بهروز؛ قاسمی سیانی، محمد؛ و حسینی، سابق. (۱۴۰۰). تأثیر گردشگری اجتماع-محور بر توسعه جوامع روستایی از دیدگاه جامعه محلی مورد مطالعه: روستاهای هدف گردشگری شهرستان پاوه، مطالعات اجتماعی گردشگری، ۹(۱۸)، ۲۰۵-۲۳۰.
- ترابی فارسانی، ندا؛ حکمت، مرضیه؛ صادقی شاهدانی، حسین؛ و داودیان دهکردی، آیدا. (۱۴۰۲). تبیین نقش مشارکت سازمان‌های مردم نهاد و موزه‌ها در فرایند ترویج گردشگری پایدار، مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۸(۶۳)، ۴۰-۷.
- تولایی، سیمین؛ سلیمانی، محمد؛ جهانی دولت‌آباد، رحمان؛ و جهانی دولت‌آباد، اسماعیل. (۱۳۹۶). نقش مشارکت جوامع محلی در صنعت گردشگری پایدار (مطالعه موردی: سرعین)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۴۹(۱)، ۹۵-۱۱۳.
- حاتمی‌نژاد، حسین؛ پرهیز، فریاد؛ و کرمی، مهرداد. (۱۳۹۱). تحلیلی بر ظرفیت‌سازی گردشگری اجتماع‌محور. فصلنامه علمی- پژوهشی اطلاعات جغرافیایی «سپهر»، ۲۱(۸۲)، ۷-۱۳.
- حسام، مهدی؛ و باغبانی، حمیدرضا. (۱۳۹۷). سنجش نگرش روستاییان نسبت به تحقق گردشگری روستایی جامعه‌محور (مورد مطالعه: دهستان گوراب‌پس، شهرستان فومن، استان گیلان)، پژوهش‌های روستایی، ۱۹(۱)، ۷۲-۸۷.
- حیدری، زهرا؛ بدری، سید علی؛ رضوانی، محمدرضا؛ و دربان آستانه، علیرضا. (۱۴۰۱). تحلیل نگرش‌ها و گرایش‌های گردشگران نسبت به گردشگری کشاورزی مبتنی بر جامعه محلی (منطقه مورد مطالعه: روستاهای شهرستان تنکابن)، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۱(۴۰)، ۷-۴۰.
- دادورخانی، فضیله؛ و غنیان، منصور. (۱۳۹۷). تبیین راهبردهای توسعه گردشگری پیراشهری جامعه محور، مطالعه موردی منطقه کن - سولقان، نشریه گردشگری شهری، ۵(۴)، ۱۲۱-۱۳۵.
- زارعی، عظیم؛ مدرسی؛ میثم و فلاحی، آزاده. (۱۴۰۰). شناسایی و مدل‌سازی موانع عملیاتی گردشگری اجتماع‌محور ایران، برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۱۰(۳۷)، ۱۸۵-۲۰۵.
- سقای، مهدی؛ جوانبخت قهفرخی، زهره؛ و عیدی، محدثه (۱۳۹۵). ارزیابی شکل‌گیری گردشگری اجتماع‌محور در نواحی روستایی استان گلستان، نشریه جغرافیا، ۱۴(۴۹)، ۹۶-۱۱۴.
- صفرآبادی، اعظم؛ و طبعی، منصور. (۱۳۹۶). توسعه گردشگری اجتماع‌محور با تأکید بر جنبه‌های قومی محلی (مطالعه موردی: شهر کرمانشاه)، جغرافیا، ۱۵ (دوره جدید) (۵۲)، ۱۶۹-۱۸۲.
- عنابستانی، علی اکبر؛ و حسینی، سیده پروین. (۱۴۰۰). تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر پذیرش گردشگری جامعه‌محور در سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد آینده‌پژوهی مطالعه موردی: شهرستان شیروان، نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۶(۶۵)، ۲۰۲-۱۷۱.
- عینالی، جمشید؛ فراهانی، حسین؛ چراغی، مهدی؛ و عباسی، فریبا. (۱۳۹۷). ارزیابی نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار اجتماعات محلی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری- استان زنجان)، گردشگری و توسعه، ۷(۲)، ۱۷۱-۱۹۳.
- فلاحی، آزاده؛ و رونقی، محمدحسین. (۱۴۰۱). شناسایی و رتبه بندی تأثیر متقابل موانع ساختاری گردشگری اجتماع‌محور در ایران، جغرافیا و پایداری محیط (پژوهشنامه جغرافیایی)، ۱۲(۴۳)، ۱-۱۵.
- محمملو، معصومه؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ سجادی، ژیلدا؛ و چراغی، مهدی. (۱۴۰۳). ارزیابی اثرات خشکسالی بر تاب‌آوری اقتصادی سکونتگاه‌های

پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۱۰۷، تابستان ۱۴۰۵

روستایی (مطالعه موردی: شهرستان ماهنشان استان زنجان). پژوهش‌های جغرافیای اقتصادی، ۱۵(۱)، ۱-۱۹.

نجاززاده، محمد؛ و ترابی، ذبیح‌الله. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری کشاورزی جامعه‌محور با استفاده از چارچوب مشارکتی SOAR (مورد مطالعه: روستای دیزج شاهرود)، گردشگری و توسعه، ۶(۳)، ۱۳۹-۱۵۳.

ورمزیاری، حجت؛ فتاحی، مرضیه؛ کلانتری، خلیل؛ و شایق، محمد آصف. (۱۴۰۲). تحلیل مؤلفه‌های توسعه گردشگری اجتماع‌محور در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: شهرستان‌های مریوان و سروآباد، مطالعات مدیریت گردشگری، ۱۸(۶۲)، ۲۴۱-۲۶۸.

Adikampana, I. M., Sunarta, I. N., & Pujani, N. L. K. (2019). A model of community-based rural tourism products development. Journal IPTA p-ISSN, 2338, 8633.

Adongo, C. A., Taale, F., & Adam, I. (2018). Tourists' values and empathic attitude toward sustainable development in tourism. Ecological Economics, 150, 251-263.

Blackstock, K. (2005). A critical look at community based tourism. Community development journal, 40(1), 39-49.

Blank, U. (1989) The Community Tourism Industry Imperative, Venture Publishing, New York, USA.

Catley, A. (1999). Methods on the move; a review of veterinary uses of participatory approaches and methods focusing on experiences in Dryland Africa. London: International Institute for Environment and Development.

Dodds, R., Ali, A., & Galaski, K. (2018). Mobilizing knowledge: Determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism. Current Issues in Tourism, 21(13), 1547-1568.

Dowling, R. K. (1993). Tourism planning, people and the environment in Western Australia. Journal of Travel Research, 31(4), 52-58.

Fan, K. H. F., Ng, S. L., & Bayrak, M. M. (2023). Appraising the community in community-based tourism. Tourism Geographies, 25(2-3), 594-614.

Giampiccoli, A., Jugmohan, S., & Mtapuri, O. (2014). International cooperation, community-based tourism and capacity building: Results from a Mpondoland village in South Africa. Mediterranean Journal of Social Sciences, 5(23), 657-667.

Gilchrist, A. (2003) Community development in the UK – possibilities and paradoxes, Community Development Journal, 38 (1), 16-25.

Goodwin, H., & Santilli, R. (2009). Community-based tourism: A success. ICRT Occasional paper, 11(1), 37.

Hall, C.M., & Lew, A.A. (1998). Sustainable tourism: A geographical perspective. Harlow, UK: Longman.

Hall, M. (2000). Tourism planning: Policies, Processes and Relationships. England: Pearson Education Limited.

Hall, M. C. (2007). Pro-Poor Tourism: Who Benefits? Cleve don. Channel View Publications.

Hardy, A., Beeton, R. J. S., & Pearson, L. (2002). Sustainable tourism: An overview of the concept and its position in relation to conceptualizations of tourism. Journal of Sustainable Tourism, 10(6), 475-496.

Haywood, K. (1988) Responsible and responsive tourism planning in the community, Tourism Management, 9 (2), 105-118.

Hobson, J. P., & Mak, B. (1995). Home visit and community-based tourism: Hong Kong's family insight tour. Journal of Sustainable Tourism, 3(4), 179-190.

Kheiri, J., & Nasihatkon, B. (2016). The effects of rural tourism on sustainable livelihoods (case study: Lavij rural, Iran). Modern Applied Science, 10(10), 10-22.

Kontogeorgopoulos, N., Churyen, A., & Duangsaeng, V. (2014). Success factors in community-based tourism in Thailand: The role of luck, external support, and local leadership. Tourism planning & development, 11(1), 106-124.

Mestanza Ramon, C., Sanchez Capa, M., Cunalata Garcia, A., Jimenez Gutierrez, M., Toledo Villacís, M., & Ariza Velasco, A. (2019). Community Tourism In Ecuador: A Special Case In The Rio Indillama Community, Yasuni National Park. International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT), 2019, vol. 8, num. 6, p. 653-657.

Murphy, P. (1988) Community driven tourism planning. Tourism Management, 9 (2), 96-104.

Murphy, P. E. (1985). Tourism: A community approach. New York, NY: Methuen.

Musleh, M. (2023). Tata Kelola Wisata Pulau Gili Iyang: Perspektif Community Based Tourism. Journal of Contemporary Public Administration, 3(1), 42-50.

Naidoo, P., & Sharpley, R. (2016). Local perceptions of the relative contributions of enclave tourism and agritourism to community well-being: The case of Mauritius. Journal of Destination Marketing & Management, 5(1), 16-25.

Nakpibal, P. (2021). Factors for Capacity Building Community Tourism Khlong Luang District Pathumthani Province. Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 12(8), 2301-2307.

Pearce, D. (1992) Alternative tourism: concepts, classifications and questions, Smith, V. L. and Eadington, W. R., eds, Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism, John Wiley and Sons, New York, pp. 18-30.

Pearce, P., Moscardo, G. and Ross, G. (1996) Tourism Community Relationships, Pergamon Press, London.

بررسی دیدگاه جامعه محلی نسبت... / افشاری و همکاران ...

- Raftopoulos, M. (2020). Rural community-based tourism and its impact on ecological consciousness, environmental stewardship and social structures. *Bulletin of Latin American Research*, 39(2), 142-156.
- Rasoolimanesh, S. M., Seyfi, S., Rastegar, R., & Hall, C. M. (2021). Destination image during the COVID-19 pandemic and future travel behavior: The moderating role of past experience. *Journal of Destination Marketing & Management*, 21, 100620.
- Rocca, L. H. D., & Zielinski, S. (2022). Community-based tourism, social capital, and governance of post-conflict rural tourism destinations: the case of Minca, Sierra Nevada de Santa Marta, Colombia. *Tourism management perspectives*, 43, e100985-e100985
- Ruiz-Ballesteros, E. (2011). Social-ecological resilience and community-based tourism: An approach from Agua Blanca, Ecuador. *Tourism Management*, 32, 655-666.
- Sakcharoen, T., Niyommaneerat, W., Faiyue, B., & Silalertruksa, T. (2023). Low-carbon municipal solid waste management using bio-based solutions and community participation: The case study of cultural tourism destination in Nan, Thailand. *Heliyon*, 9(11).
- Sitikarn, B., Kankaew, K., Sawangdee, Y., & Pathan, A. (2022). Coffee value symbiosis toward a mountain geographical community-based tourism in Thailand. *Geo Journal of Tourism and Geosites*, 42, 657-663.
- Stone, L. S., & Stone, T. M. (2011). Community-based tourism enterprises: challenges and prospects for community participation; Khama Rhino Sanctuary Trust, Botswana. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(1), 97-114.
- Tosun, C. (2000). Limits to community participation in the tourism development process in developing countries. *Tourism Management*, 21(6), 613-633.
- Vajirakachorn, T. (2011). Determination of success for community-based tourism. Unpublished PhD dissertation, Texas A&M University, USA.
- Van Rooyen, J.C. (2004). Rural community participation on tourism-based developments: The case of the Mbila community in Maputaland, Kwazulu-Natal (Unpublished master's dissertation). University of Pretoria, Pretoria, South Africa.
- Zhang, Y., Xiong, Y., Lee, T. J., Ye, M., & Nunkoo, R. (2021). Sociocultural sustainability and the formation of social capital from community-based tourism. *Journal of Travel Research*, 60(3), 656-669.